

անհանգիստ էր և անհասկանալի բառեր էր արտասանում:

Հասարակական կարծիքը Միացեալ Նահանգներին մէջ այն տեսլի եղբայրացութեան և համեմատ, որ նախագահ Կարմիր կենդանի չի մնայ: Այդպիսով ստարակէ և զայն փոխանախագահ Արչերի անձնաւորութիւնը, որ առ այժմ մնում է Նիւ-Իորքի մէջ, ոչ մի հասարակական յայտնութիւն չէ անում և չէ տեսնուում լրագրիչներին աշխատակիցներին հետ: Այն արժանաւորութիւնը, որով նա իրան պահում է նախագահ Կարմիրի վերաբերմանը յետոյ, նրան համակրելի դարձնող, Հետաքննչութիւնն որ նա Գիւնի և Նոյնհոմի վանքում կառավարել երկիրը և չենթարկել ոչ մի կուսակցութեան ազդեցութեանը, եթէ իշխանութիւնը նրա ձեռքն անցնէ: Մինչդարձ թեան անդամները վճռել են հրաժարվել իրանց պաշտօններից, եթէ Կարմիրը վաճառվի և իրանց այդ վճիռը յայտնել են փոխնախագահ Արչերին: Բայց նա ցանկանում է, որ մինչդարձից մի քանիք մնան, որպէս զի ապացուցանեն, որ նա մտադիր չէ ենթարկվել որ և է կուսակցութեան ազդեցութեանը: Ծովային մինիստր Բեյնտ և պատերազմական մինիստր Լինկոլն անպատճառ կը մնան իրանց տեղերում և զուգի գեաւորներն չի մնան: Կլիւստար ջարտուղար Բլեն անպատճառ կը հրաժարվի: Առհասարակ կարծում են, որ Արչերը ընդամենը երեք կամ չորս մինիստր կը փոխէ:

ՆԱԽԱԿ ԹԻՌԻՔԻԱՅԻՏ

Կ. Պոլսի, 18 օգոստոսի 1881

Եթէ հաճածներ և պարտաւոր ստիճան են մեր մէջ գտնուում մի քանի անարժան ուղեւորականներ, նոյնպիսի յարգելի են և համակրելի նորա, որանց զորքը վկայում է նոյնա հայրենասիրութեան և անշահախնդրի արարքների մասին: Իրիշակ Ներսէս պարտաւորը, որինսկի Կարմիրը իր նախկին առաջնորդ Փիլիպպոս եպիսկոպոս Նախարարանը: Այս անմուտք և քաջամիտ ծերունին, որին ծանօթ եմ ես գեաւորացուցի:

Կարծած է զէպի հարաւարեւմուտը, և հրաբուխի շարժման ընթացիկ մասը: Հրաբուխը երկար ժամանակ հանգած մնալուց յետոյ, սկսել է կրկնել, բայց թեթեւ կերպով և կարճ ժամանակով կրակ օրծակ և ոյժ չունենալով դուրս թափել իր մէջի քարերը, յարձարացել է դառնել և բարձր կանգնել են հրաբուխի ընթացիկ հիւսիս-արեւելեան մասում, հրաբուխի միջին ընթացիկ փողով, որ այժմ տնայնալի տեղ է կորսնում, ունենալով իր մէջանցը մի փառ լցում: Ընծ քարերով, որ հրաբուխի վերջին ընթացիկ է ձեռնարկում, թողնելով հարաւարեւմտեան կողմում հին հրաբուխի ընթացիկ կիսաբաժանման մաս իր տեղում:

Երկու գերեզմանաբարերը, որ գտնուում են փոքր Մասիսի գագաթին վրա 1614 թվականից (այսինքն 267 տարի մեղեքի տաւալ) ապացուցանում են որ վերջին 267 տարուս անընդմեջ փոքր Մասիսը նաև 1840 թ. չէ մասնակցել մեծ Մասիսի շարժմանը, որ նշանակում է թէ փոքր և մեծ Մասիսները միմեանց հետ ստորերկրային հաղորդակցութիւն չունեն, այսինքն միմեանց անկախ հրաբուխներ են և փոքր Մասիսը ինչպէս հրաբուխը 267 տարի է որ զգացում է, պէս երբորք քարի նկարը քննեն, կարելի է աւելացնել թէ փոքր Մասիսն ինչպէս հրաբուխի, առեղի երկար ժամանակ էր հանգած է ինծ հետաքրքիր էր իմանալ գագաթին օդի տաքութեան աստիճանը: Զարկելով տեսալ, որ յուլիսի 17-ին, զեղեցիկ եղանակով, քաղաքի քանուկներով թեման, առաւտեան 11 ժամին, արեւի տակ, թեմային ջերմաստիճանը ցոյց էր տալիս 17 աստիճան տաքութիւն, իսկ չուսերով 13 աստիճան: 12 ժամին փչեց փոքր ինչ տաք քամի և յանկարծ արեւ տաք օդի տաքութիւնը իջավ մինչեւ 10 աստիճան:

Նանդուցեալ Լազարեօվին նորա զրած համարակ հայրենասիրական գրութիւններից, որին ձեռնադրել է Կ. Պոլսից Հայաստանի մէջ նորա արած անշահի հաղուագիտւ ազգասիրական գործերին ակնատեսն վկայ Կ. Պոլսից Բէլգրեկեանի պատմելով, այս օրերս Կ. Պոլսի մասնակի մէջ կառարարայ օրուայ ձերս հանդիպացու: Նորա զրած նամակը «Stamboul» լրագրիչն և ազգուրդը որ ամբաստանաւորը ոճարդով փերը թելերի արդարացման դէմ, արժանացան բոլոր օտար մատուցել իր ու լի գովասանաց: Իր այդ նամակով յարգելի եպիսկոպոսը մի այնպիսի հարուած տուաւ փերը թելերի գործին, որ հաղիւ թէ որ և իցի մասնակցելի վկայութիւնները, որոնք մի ժամանակ Կարմիրի մէջ միացած գրած կան լարում կորովի ծերունի Փիլիպպոսի դէմ, եւմ բարեխառնութիւնները Բ. Կլիւստարու, կարող լինեն այսուհետ մի բանի տեղ անցնել: Ոչ ոք չէ կարող այնպէս լաւ վկայ լինել փերը թելերի արդարեանի, քաղաքականութիւն և քաջանգի կապիկոպոսը Stamboul-ի մէջ, ինչպէս ես և ես պատարտ եմ իմ գտնադասանալիքը պաշտպանել անձամբ որ պատարտելի առաջ լինի հարեւաւոր զօրեղ փառտերով, որուն քիչ իւրաքանչիւրը կը վկայէ լաւագործի անմոլ գործի համար: Ահա ինչ լեզուով է խոսում պատմաւորի ծերունին. «ան փրջապէս մի բարձր հոգեւորական անձ, որը Հայաստանի մի կարեւոր կենսութեան անշահի տարեկան գործելով, որիւ թան չէ կարողացել տանել իր հետ, քաղի ժողովրդի երախտագրութիւնը, սկզբն կը զորովել ևս նա արժանի է եղել այդ ամենին, որովհետեւ քանիցս իր կուրքին է մերկացրել տաճարը զինուորների տնայնի տաւալ, երբ նորա հետամուտ են եղել ձերբակալելու այս ինչ, այն ինչ հայը իր պատարտ և խոսովալար, Նոյն բաները այդ պատուելի անձի համար պատուում են նոյնպէս և այսուհի ժամանակահատուածը գտնուող զէթուցիկը: Բայց ինչու այսպիսի մի գագաթաւոր մարդ, մի անշահախնդրի ու հայրենասիր անձ գտնադասանալիք և իշխմանի կացութեան, արժանաւորութիւն և նաև հարածանքին: Եր լինի թէ նորա համար, որ այդ արժանաւոր ծերունին չը մոռացնէ՝ իր քաղաքական առաջնորդութիւնից գտնադաս անշահի այնպիսի շահվել, որ կարող լինի այսօր փոխանակ գագաթի գրագրի, ունենալ Մանուկեան համար գտնել մի քանի բուռ ուղիք, ցաւ և տեսնել այսպիսի անարդարութիւն, վաճառ փոխանակ հետեւ անիկաներում որտեղով թիֆլիսի առաջնորդ, անա ձեզ մի մարդ, որի բոլոր կենսերը այդպիսի ազգագործն է եղել և փառաւոր:

Տեսարանը փոքր Մասիսի գագաթից գեղեցիկ է: Տեսարանին կողմից փոխում է մարդու տաւալ Արարատեան լայնատարած դաշտը: (Արարատ) կամ Երասխի սպիտակ ժայռակի նման հաղար ու զրանալուց պտղայնի անեղի, անբաւական իր գրեթե ինչից, չափազանց հորձանք տալով, օդակ, օդակ օձի պէս տաւալ է սողում մեղեքին: Արարատի ձախ կողմի գիւղերը կանանց ծառերով պատած, հեռուից տեսնում են սպիտակները, որ պատած են ցորենի զեղեքովի գագաթով: Գագաթից երևում են Կարապաղակը (Հայոց Սոր): Սնանդակ *) կամ Կիզապալ ծովի և Կարապաղակը (Կարապաղ Սոր) լեռները: Արեւմտեան կողմը բարձրանում է Արագածը, *) իսկ արեւելեան կողմում երևում է մինչև Բաշտարչեն գիւղը, որ երևում է երեսնից 75 վերտո և Նախիջևանը ամփոփում է Թանիք օդում: Բաւականին մեծ լուրջների չլիկայ անցնելով Արարատեան գագաթը, բաժանում է Հարաւային գագաթը Արարատեան գագաթից, թողնելով մի փոքրիկ անցք, որ

*) Արարատի օրդի Արեւմտեան անտառային զգեստ յանուն թուրք իւրը Երասխայից Երասխ (3030 թ. Կիւրապոսից առաջ): Զանգեան

*) Կիզապալ օրդի Ամասիան հանաւ ինչին (Սնան ծով): Ինչպիսիք անց իր չէն և աւանա և բնակարան, զորս և կոչեաց Կիզապաղակ, և Կիզապ օրն անց կայր՝ անտառային Կիզ կամ Կիզապ, յորմէ և ծովակն այն կոչեաց ծով Կիզապալ (3,202 թ. Կիւրապոսից առաջ): Զանգեան Կիզապ անտառով, կոչվում է Սնանայ ծով Զանգեան

*) Արեւմտեան օրդի Հայկալ անկեաց անտառ մեծ տեսեաց, և լեռան զայն կոչեաց իւր անուն: Արագած այսինքն Արեւմտեան, իր թէ Արեւմտեան տեղի (1974 թ. Կիւրապոսից առաջ): Զանգեան

Ինչու չը վարձարել նորան իր արած ազգային ծառայութիւնների համար գտնել կենսերի վերջին օրերը իր հանգիստ տեղ վաշտելով միակ տաւալ: Ել ինչպէս կարելի է արժանաւորներին անարժանութիւնը որդեկ...

Փիլիպպոս եպիսկոպոս Նախարարին նամակը Stamboul-ի մէջ այնպէս սենսացիա արեց, որ ամեն կողմից հարցնում են նորա համար թէ՛ արեւելից և թէ՛ արեւմտեան, որը միշտ հիմայ միայն Կ. Պոլսի ինտելլիգենցիային անշահու է մնացած: Դրանց զարմանք սոցա համար, երբ յայտնվում է, որ ուղարկութեան յանկարծակի արժանացած մարդը ուսուանալ է, կարծում Ծամախի քաղաքից:

Այսպէս թէ այնպէս, բայց Նախարարն եպիսկոպոսի շնորհի 53 փերը թելերը, որոնք գրեթէ աղաւթաւոր վրա էին, կրկին գրաւելով գագաթաների ուղարկութիւնը, գեաւոր ժամանակ իր օպատեն իրանց արձանան, եթէ միայն այդ է կարողանալ տեղիք ունենալ այսուհետ ևս ինչ կը յայտնուի օտար մասով, մինչդեռ նոյն նամակը Մասիսի կամ այլ լրագրի մէջ պիտի մնար առանց որ և է հետեւեալ...

Սկիւ կաթողիկոսի հարցը նոյնպէս շատ է զգրուում այսուհի: Հայերն և ազգային ժողովրդերը բանը բանից անցնել է, պոլսեցիք նոր են արկնանում և ձայն բարձրացնում կաթողիկոս ազգային ընկալելի դէմ, բայց ինչու էին քնած սոքա ամբողջ ինչը ամիս, էլ հարցնող չը կայ:

Հայոց հարցը օրակարգի մասնակց չես, հետաքրքիր երանքն են տեսնում հայ Լեփնգիները: Ինչպէս զարման և փոխադարձ նախանք հիմայ նորա մէջ է թէ՛ որը իրանցից պիտի լինի Հայաստանի կառավարիչ: Այս օրերս Զակար Կապուչեան, որը կապուչական պալատի վերաւանսէն է (ministre de la liste civile) ստացաւ Ունանիէ առաջին ատոմանի, որ ի հարկէ շատ ցաւ պատճառից մնացած հայ Լեփնգիներին, որոնք էլ որովան բան համարելին Զակար Կապուչեանի կառավարիչ լինելը: Եւմ ձեզ մի քաղաքի քաղաքաւորութիւն հայ Լեփնգիների ազգային գործերի մէջ խառնվելու և իրանց ազգայնոր յայտնելու երեցելին:

Իսկ գաւով թիֆլիսի գործերին, բաւական ձայն է հանում այստեղ թիֆլիսում լինելի այս տարուայ վարձարեւմտական ժողովը: Եր գիտնում էր ստացարկում կարծում «Մշակ» մէջ թէ՛ թիֆլիս Կ. Պոլսին էլ իր կողմից հերկացացուցի ուղարկել այդ ժողովին: Բայց միթէ այդ առաւարկութիւն անորը մինչև հիմայ գեաւ հասկացու:

Գուլիսն չը ստացաւ Կ. Պոլսի մոտադրապէս անշահագրացած ինտելլիգենցիայի վրա, որի չամանալ փորձառու և զգեստական հերկացացուցիչը պարտաւոր է ձեր մէջ ամբողջ երկու տարի տեսել նորան և ինչպէս միտերին... Բայց հետաքրքիր է խոստալ՝ արդեօք ձեր թիֆլիսի վարձարեւմտական ժողովը պիտի ուղարկութեան առնէ «Մշակ» զեաւորներն արած առաջարկութիւնը՝ մոցնել հայոց ուսումնարանների մէջ գործական ուղղութիւն և նաև սկզբնական արեւմտեան այդ ուսումնարանները հասարակութեան համար գրաւել անկու համար: Եթէ զարմալ հետեւեալ են ընկալեցին, շատ բան չը պիտի առաջացնէր, թէ կողմ մոցնելով երաքանակ ամանակատարակ մանկավարժական պիտեմ որ մեր կողմը միշտ ծակ և պատերը փլնած երկուս վարձարանների մէջ՝ նախ հարկաւոր է գագաթանի ազգայն ժողովրդի պահանջը ուղարկութեան առնել, իսկ յետոյ ժողովիլը թիֆլիս զգեստական հերկերի վրա վիճարանելու համար:

Ազգայնութիւն ներկայեցալ Փիլիպպոս եպիսկոպոսի նամակը Stamboul-ին:

Կրկնոր Նիկողոսեան

«ՄՇԱԿ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՏ

Ս. ՊԵՏԻՐՈՒԹԻՅ, 31 օգոստոսի Պետական քանիկ 5% տոմսով առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 87 փ., երկրորդ 94 ր. 25 փ., երրորդ 94 ր. 75 փ., չորրորդ 94 ր., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակր արժէ 228 ր. 50 1/2 փ., երկրորդ 223 ր. 50 1/2 փ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսակր արժէ 90 ր. 75 1/2 փ., երկրորդ 90 ր. 75 1/2 փ., երրորդ 90 ր. 87 փ., ուղի 7 ր. 60 փ.: Իււսաց 1 ր. 10 ցոյնի վրա արժէ 26,9 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համարակի վրա արժէ 223 ժարի, 5 պփ., փարիզի վրա արժէ 275 ֆրանկ 75 1/2 սանտին:

Խաղաղիկ-հրաժարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՐՈՒՆԻ

Էին տարածութեան մէջ, խաղաղիկի տեղիւրում էր ամբողջ երկրի վրա, և ես այդ լուրջին մոտերեցի այն տեսարանը, որ քաղաք տարից Մեֆիստոֆելը ցոյց էր տալիս Փառաւորն աշխարհի գեղեցիկութիւնները:

Երբ լինելու տեղ 1 1/2 ժամ և հետո բերեցի մի խորջին քար:

Հանապարդողութեան հետեւները:

- 1) Ժողովրդի պատմաճանաչող տաւ ես:
- 2) Փոքր Մասիսի վրա լին չը կայ և չէ կարող զայնալ:
- 3) 267 տարուց առեղի է որ փոքր Մասիս առաջին հրաբուխ լինելով հանգել է (1614 թ. գերեզմանաբարն ապացուց չէ):
- 4) 1840 թ. չէ մասնակցել մեծ Մասիսի օրծակում (գերեզմանաբարն ապացուց չէ):
- 5) Փոքր Մասիսը չունի ստորերկրային հաղորդակցութիւն մեծ Մասիսի հետ (1840 թ. չէ մասնակցել օրծակում):
- 6) Կարելի է որ Փոքր Մասիսն ինքնակախ հրաբուխ է եղել:
- 7) Փոքր Մասիսը գոյացած է ոչ լեռ, ամառ քարերից, ինչպէս մեծ Մասիսն է, այլ լաւայից և առաջարկող:
- 8) Հին բերանից մնում է կիսալուսնաձեւ մարդ և դոյանել է երկրորդ բերան:
- 9) Կաղաքի օդը տաքութիւնը յուլիս ամսի գեղեցիկ եղանակին, արեւ տակ, համեմատ է մինչև 17 աստիճանի, իսկ չուսերով 13°:

Բժ. Լեւոն Տիրաւեանց